

מאמרי
קול דודי ה'תשמ"א
ונחה עליו ה'תשמ"ב

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

בלתי מוגה

יוצא לאור לימים אחרונים דחג הפסח, ה'תשפ"ג

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושלוש לבריאה

שנת הקהל

לעילוי נשמת

אבינו הרה"ח הרה"ת וכו' ר' שלום דובער ע"ה

בן הרה"ח הרה"ת וכו' ר' יהושע הי"ד

נפטר כ"ה ניסן ה'תשכ"ח

אמנו מרת פרידא בת הרה"ח ר' אלתר אליעזר ע"ה

נפטרה ט"ו תמוז ה'תש"ס

ליין

בתם, אחותינו מרת רבקה ע"ה בת הרה"ת ר' שלום דובער ז"ל וואלבערג

נפטרה ט"ו תמוז ה'תשנ"ה

ת' נ' צ' ב' ה'

נדפס ע"י בנם וכלתם

הרה"ת ר' יוסף יצחק וזוגתו מרת רבקה נעמי

ומשפחתם שיחיו לאורך ימים ושנים טובות

ליין

הוספה

בי"ה, ה' תמוז תשכ"ח
ברוקלין

הרה"ג ווי"ח אי"א צנמ"ס וכו' הרב"צ שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו וכן ספרו, בינת ציון, ות"ח על שימת לבבו לשלחו לי.

ויהי רצון אשר עוד רבות בשנים ירבה חילו לאורייתא הנגלה והפנימית – שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות – שהרי תורה אחת היא (עיין זח"ג פי' בהעלותך, קנ"ב א). וכהודעת חז"ל יביא הלימוד לידי מעשה, אשר מעשה רב בקהלתו היא היא החזקת היהדות המסורתית בבתי כל חברי הקהלה ומסביב לה.

ואף שיש אומרים שכמה קישורים וכו' ובאם יש צורך וכו', הרי ידוע הפירוש דמעשה, מעשין על הצדקה, כפי, אף כפי בדברי נועם אבל בתוקף המתאים.

והרי לבם של ישראל אף בהיותם בגלות ער הוא לתורה ומצותי, שלכן סו"ס שלהבת עולה מאל"י מעלה כפירוש בהעלותך.

בכבוד ובברכה.

כס"ד.

פתח דבר

לקראת ימים אחרונים דחג הפסח הבעל"ט, הננו מוציאים לאור (בהוצאה חדשה ומתוקנת) מאמרים ד"ה קול דודי שנאמר בהתוועדות אחרון של פסח תשמ"א, וד"ה ונחה עליו שנאמר בהתוועדות אחרון של פסח תשמ"ב, הנחה בלתי מוגה (תדפיס מספר המאמרים י"א ניסן – חג הפסח שהגיע ימים אלו מבית הדפוס).

*

בתור הוספה – מכתב (תדפיס מכרכי אגרות קודש שמכינים עתה לדפוס).

*

ויה"ר שנזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו'", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

נרחה"פ, ה'תשפ"ג,
שנת הקהל,
ברוקלין, נ"י.

©

Published and Copyright 2023 by
LAHAK HANOCHOS INC.

788 Eastern Parkway Suite #408 | Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610

info@lahak.org • http://www.lahak.org

The Kehot Logo is a registered trademark of Merkos L'inyonei Chinuch.

5783 • 2023

Printed in the United States of America

נדפס בדפוס

CH Print & Ship

478 Albany Ave. Brooklyn N.Y. 11203

(718) 771-5000

נסדר והוכן לדפוס

על ידי חיים שאול בן חנה

בדפוס „ועד הנחות בלה"ק"

(718) 604-2610

הרב"צ: רֶאָזֶענטאַל, רב קהילת "שערי תורה אנשי מערב" – שיקאָגאָ.
ספרו, בינת ציון: חידושים וביאורים בסוגיות שונות בש"ס – ברוקלין, תשכ"ח.
חילו לאורייתא: ע"פ ב"מ פד, א.
תורה אחת: לשון הכתוב – בא יב, מט. ועוד.
וכהודעת חז"ל יביא הלימוד לידי מעשה: קידושין מ, ב. וש"נ.
מעשה רב: לשון חז"ל – שבת כא, א. וש"נ.
ידוע הפירוש דמעשה .. כפי: ראה סה"מ תרצ"ט ע' 191. ובכ"מ.
מעשין על הצדקה: ראה ב"י לטור יו"ד סרמ"ח.
לבם של ישראל אף .. בגלות ער הוא לתורה ומצותי: ראה שהש"ר פ"ה, ב. זח"ג צה, א.
שלהבת עולה מאל"י .. כפירוש בהעלותך: ר"פ בהעלותך ובפרש"י.

נדפס בסיוע ולזכות יצחק בן לאה וזוגתו רבקה ויקה בת רחל ומשפחתם שיחי

התורה, שהרי נגלה דתורה בכללות הוא במדידה והגבלה, עד שאפשר להיות מציאות של מי שיודע את התורה כולה⁵⁹, משא"כ בפנימיות התורה רואים בגלוי הענין דארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים⁶⁰, שזהו ענין הרחב פיך, ובאופן דאמלאהו, כמו מלאה הארץ דעה גוי, שהרי ענין ההבנה והשגה (דעה) מקורו בתורה, כמ"ש⁶¹ כי היא חכמתכם ובינתכם גוי, ולעת"ל יהי זה באופן שתורה חדשה מאתי תצא⁶², והו"ע התורה שילמד משיח בבחי' ראי⁶³, שאינה דומה שמיצה לראי⁶⁴, וענין זה יומשך גם בשמיצה, שענינה הבנה והשגה, כדיוק הלשון מלאה הארץ דעה, שהו"ע הבנה והשגה. וכל זה גם בענינים שהיו תחילה באופן של אמונה, שגם הם באים בהבנה והשגה, ועד לאופן דויאכילהו מחלב חטה ומצור דבש אשביעך⁶⁵.

(ו) **וזהו** החידוש דלע"ל, שנוסף לענין דהפך ים ליבשה, יהי גם מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, כפי שיקויים כשנוכה בקרוב אל הגאולה האמיתית והשלימה שאין אחרי גלות, ע"י הקדמת העבודה בשביעי של פסח ואחרון של פסח, שהם ימים כלליים על כל השנה, נוסף על כללות מעשינו ועבודתינו⁶⁶ בהפצת המעיינות באופן דהרחב פיך בדברי תורה, שמזה יומשך גם הרחבה בעניני העולם, כפירוש הירושלמי⁶⁷ בנוגע לבקשת צרכיו בתפלה (הרחב פיך לשאול כל צרכך), שכל צרכיו כפשוטם יהיו באופן של הרחבה, ויאכילהו מחלב חטה ומצור דבש אשביעך, ועד שהיו מלכים אומניך גוי⁶⁸, והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' וגוי' כאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור⁶⁹, כביהמ"ק השלישי, במהרה בימינו ממש, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

בס"ד. אחרון של פסח, ה'תשמ"א

(הנחה בלתי מוגה)

קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות¹, ואיתא במד"ר², הובא בד"ה קול דודי לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו³, קול דודי זה מלך המשיח (שביאתו תהי' באופן דמדלג על ההרים ומקפץ על הגבעות), והיינו דקאי על הגאולה העתידה להיות בב"א. ויש לקשר זה עם המבואר במד"ר⁴ שפסוק זה קאי על יצ"מ, ע"פ המובא בהמשך המאמר שכל המלכיות נק' ע"ש מצרים לפי שהן מצירות לישראל⁴, דקאי על כל הגלויות עד לגלות האחרון שגאולתו תהי' ע"י משיח צדקנו במהרה בימינו ממש, דכיון שכל הגלויות נק' ע"ש מצרים, מובן, שכל משך זמן גלויות אלו לא נפעל עדיין ענין היציאה ממצרים בשלימות, עד שלעת"ל יקויים היעוד⁵ כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, בגאולה שאין אחרי גלות⁶, ע"י משיח צדקנו, שעליו נאמר קול דודי זה מלך המשיח.

(ב) **ומבאר** במאמר ההפרש בין גלות מצרים לשאר הגלויות, דאיתא ב"בלקו"ת מהאריז"ל פ' תצא⁷, דד' גלויות הן נגד ד' אותיות הוי', ומצרים נגד קוצו של יו"ד הכולל כולם. ובהקדים, דהנה כתיב⁸ את זה לעומת זה עשה האלקים, דכשם שיש סדר השתלשלות בציור אדם דקדושה, כך יש כנגדו בלעומת זה. וציור אדם בלעו"ז הם ד' הגלויות הנ"ל, כפי שמבאר בלקו"ת מהאריז"ל שם, שגלות בכל הוא נגד הראש, כמ"ש⁹ אנת הוא רישא דדהבא, ומדי ופרס הוא נגד הזרועות, ויון נגד הגוף, ואדום וישמעאל נגד הירכים [ויש להעיר על דבר פלא בזה, שמוסיף בגלות האחרון גם את ישמעאל]. וד' גלויות אלו "הן נגד ד' אותיות הוי'", פירוש שהם המנגדים כביכול לשם הוי'. וגלות מצרים הוא נגד קוצו של יו"ד הכולל כולם, והיינו, דכשם שבקדושה קוצו של יו"ד הוא מקור והתחלת כל שם הוי', עד"ז בלעו"ז, שגלות מצרים הוא המקור הכולל את כל הגלויות.

(59) ראה הלי' ת"ת לאדה"ז רפ"ג. וש"נ.
 (60) איוב יא, ט.
 (61) ואתחנן ד, ו.
 (62) ויק"ר פי"ג, ג.
 (63) ראה לקו"ת צו יז, א ואילך.
 (64) מכילתא יתרו יט, ט.
 (65) תהלים שם, יז.
 (66) נזכר גם אודות ב' אופני העבודה דציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה, מלמעלה למטה ומלמטה למעלה כו'.
 (67) תענית פ"ג ה"ו (ובקרוב העדה).
 (68) ישע"י מט, כג. וראה זבחים יט, רע"א.
 (69) שם סו, כ.

(1) שיר השירים ב, ח.
 (2) שהש"ר עה"פ.
 (3) סה"מ תש"ט ע' 107.
 (4) ב"ר פט"ז, ד.
 (5) מיכה ז, טו.
 (6) תוד"ה ה"ג ונאמר — פסחים קטז, ב.
 (7) כא, י. וראה גם לקו"ש חט"ז ע' 91.
 (8) קהלת ז, יד.
 (9) דניאל ב, כח.

וממשיך במאמר: "ולכן גלות מצרים אינו נחשב במדרש כפי ברית בין הבתרים בהד' גלויות, דדרשו¹⁰ והנה אימה חשכה גדולה כו"¹¹, אימה זו בכל, חשכה זו מדי כו', גדולה זו יון כו', נופלת זו אדום, וגלות מצרים אינו חושב", דלכאורה אדרבה, הרי כברית בין הבתרים מדובר ע"ד גלות מצרים, שעז"נ¹² ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, ולמה במדרש חושב רק שאר הגלויות, ואינו חושב גלות מצרים. אך הענין הוא, שזהו "לפי שהוא מקור הכולל כולם כו'". וממשיך, "ולכן נק' כולם ע"ש מצרים, לפי שמצרים הוא בחי' כתר דקליפה [וכנ"ל שמצרים נגד קוצו של יו"ד, והרי קוצו של יו"ד רומז לבחי' הכתר, כמבואר באגה"ת¹³ ובדרושים המבארים ענין זה¹⁴] שהוא מקור כולם, לכן נק' על שמו כו'".

ומוסיף לבאר "עוד טעם דכל הגלויות נק' ע"ש מצרים, להיות דסט"א בדרך כלל הן בבחי' כתרין, שנק' עשר כתרין דמסאבותא¹⁵, והיינו לפי שאין בהם אור וחיות פנימי, כי אם בבחי' מקיף בלבד כנודע, ולזאת, בחי' הכתר שלהם אינו בבחי' הבדלה כ"כ משארי המדרגות כמו להבדיל בבחי' הקדושה, דבקדושה הרי ההבדלה שבין הכתר לשארי הספירות היא הבדלה גמורה, דהכתר בחי' מקיף, ושארי הספירות בחי' פנימי, זהו בקדושה, משא"כ להבדיל בקליפה, שאין הבדל בין הכתר להשאר, מאחר שכולם הן בחי' הכתר כו'. וע"ד שבקדושה השתלשלות הכתרים זה מזה, דבחינת כתר דז"א יש לו שייכות לבחינת כתר דאצילות יותר מבחי' חכמה אל הכתר כו' (כמבואר בארוכה בלקו"ת ר"פ קרח¹⁶ ובכ"מ¹⁷), וכמו"כ הוא להבדיל הבדלות בסט"א, להיות כולם בבחינת כתרין דמסאבותא, לכן יש להם שייכות לבחינת הכתר שלהם, משו"ז נקראים כולם ע"ש מצרים כו'".

וי"ל בדא"פ, שהכוונה באריכות הביאור שכל הגלויות נקראו ע"ש מצרים [דאף שיש חילוק בין גלות מצרים לשאר הגלויות מ"מ נקראו ע"ש מצרים לפי שהוא בחי' כתר דקליפה, מקור כולם, ושייכותם אליו היא יותר משייכות הספירות דקדושה לבחי' הכתר שלהם] היא כדי שע"ז יובן יותר הקשר דגאולת יצי"מ לגאולות משאר הגלויות, עד לגאולה מגלות הזה האחרון (גלות אדום וישמעאל), עלי' נאמר כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, לפי שבה יושלם ענין היציאה ממצרים (כנ"ל ס"א).

(10) ב"ר עה"פ (פמ"ד, יז).
 (11) לך לך טו, יב.
 (12) שם, יג (ובפרש"י).
 (13) פ"ד (צד, ב).
 (14) לקו"ת תצא לט, ב. ובכ"מ.
 (15) ראה זח"ב צד, ב. תניא פ"ו. אגה"ק סכ"ה. תו"א ס"פ תולדות.
 (16) נב, ג.
 (17) ראה המשך תער"ב פע"ט (ח"א ע' קמט [קצט]). סה"מ תרס"ה ע' רס"ע שצ"ז ואילך.

שרצתה לעשות רצון קונה, דמזה גופא שצריך לרצות ולרוץ לעשות רצון קונו, מובן שלפני זה אינו נמצא שם, שהרי הרצון והריצה אינם עצם הנפש, והיינו שפסוק זה קאי במי שהוא בדרגא שצריך ריצה ורצון לעשות רצון קונו, ועז"נ מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, שיהי' בזה הגילוי דבחי' ים, עלמא דאתכסיא, עד שלא שייך להפריד בין מציאותו למקורו, ובאופן שאינו צריך הסברה בזה כלל, אבל אעפ"כ אין זה אצלו בבחי' אמונה בלבד, אלא גם בהבנה והשגה. ועד שהענין דדעה את ה' יומשך בארץ כפשוטה, באופן שיפעל גם על בעלי חיים שלא ירעו ולא ישחיתו¹⁴, ועד שגר זאב עם כבש גו' וארי' כבקר יאכל תבן גו', ונער קטן נוהג בס, ושעשע יונק גו' על מאורת צפעוני⁴⁵ (כפי שהדברים הם ככתבם וכפשוטם, כמבואר בחסידות⁴⁶), שזהו מצד הענין דמלאה הארץ דעה את ה', שיפעל הענין דאתהפכא חשוכא לנהורא⁴⁷, החל מעבודת האדם באופן דבכל לבכך⁴⁸, בשני יצריך⁴⁹, בתכלית השלימות.

וכללות הענין בזה, שהענין דדעה את ה' כפי שהוא למעלה מעלה עד אין קץ⁵⁰ ולמעלה מזה, יומשך למטה מטה עד אין תכלית⁵⁰ ולמטה מזה, וכדאיתא בספרי קבלה שלעתיד יהי' הקו נוגע בהעיגול לא רק בראשיתו (כמו עתה) אלא גם בתחתיתו⁵¹. ואז יהי' שבת ומנוחה, כמבואר בדרושים⁵² על הפסוק⁵³ נפלה ולא תוסיף קום בתולת ישראל, שיהי' אז מנוחה מהעבודה דהעלאה כו', והיינו לפי שיהיו ישראל ביחוד גמור עם עצומ"ה ית', ולא יכנף עוד מוריך⁵⁴, ועד שיומשך גם בעולם, וכמ"ש⁵⁵ ביום ההוא יהי' הוי' אחד ושמו אחד, כשם שאני נכתב כך אני נקרא⁵⁶.

(ה) **ויש** לקשר זה עם מ"ש⁵⁷ הרחב פיך ואמלאהו, ואמרו רז"ל⁵⁸ בדברי תורה כתיב, ועיקר ענין הרחבות בתורה בגלוי הוא בפנימיות

(45) ישעי' שם, רח.
 (46) ראה אוה"ת נח ח"ג תרג, ב ואילך.
 תער, ב ואילך. תהלים (יהל אור) ע' שכח ואילך.
 (47) ראה זח"א ד, א.
 (48) ואתחנן ו, ה.
 (49) ברכות נד, א (במשנה).
 (50) ראה זהר חדש יתרו לד, ג. תקי"ז תי"ט (מ, ב). אוה"ת ענינים ע' קי ואילך.
 המשך תרס"ו ע' קסה [ריט] ואילך. ע' קפח [רנא] ואילך. ד"ה ונחה תשי"ד (תו"מ סה"מ ניסן ע' קעא).
 (51) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ט ע' מה. המשך תער"ב פס"ב (ח"א ע' קיז [ס"ע קנד]). וש"נ.
 (52) לקו"ת תצא מא, ב.
 (53) עמוס ה, ב.
 (54) ישעי' ל, כ. וראה תניא פל"ו.
 (55) זכרי' יד, ט.
 (56) פסחים ג, א.
 (57) תהלים פא, יא. — הקאפיטל שהתחילו לומר ב"א ניסן השתא (ראה סה"מ י"א ניסן בתחלתו. וש"נ).
 (58) ברכות ג, א.

הידיעה הרי תכלית הידיעה היא שלא נדעך³⁶. וב' אופנים אלו בידיעה גופא הם ידיעת החיוב וידיעת השלילה³⁷. דהנה, בבחי' שהיא במדידה והגבלה, בחי' ממכ"ע, שייך שתהי' בה ידיעת החיוב, דאף ששכלו של אדם הוא מדוד ומוגבל, מ"מ ע"י שמתייגע להבין הרי יגעת ומצאת³⁸, והיינו, שגם כשהמושכל הוא גדול ביותר, הנה ע"י יגיעה כדבעי אפשר שתהי' בו ידיעת החיוב, לפי שהמושכל הוא במדידה והגבלה כו'. ולמעלה מזה היא הידיעה בבחי' סוכ"ע שלמעלה ממדידה והגבלה, שגם עז"נ³⁹ דע את אלקי אביך, אלא שידיעה זו היא ידיעת השלילה דוקא, והיינו, שאין זו ידיעה של תפיסה והשגה, אלא באופן ששולל תואר פלוני וענין פלוני ופרט פלוני, שזהו היפך דתפיסה והשגה. ומ"מ יש גם לדרגא זו איזו שייכות להדבר הנשלל, כי אי אפשר לשלול דבר שאין לו כל ערך ושייכות להנשלל, כמו האומר על חכמה עמוקה שאי אפשר למששה בידיים, שכל השומע יצחק לו⁴⁰. וכללות החילוק ביניהם הוא, שהעבודה דהשגה היא באופן של מציאות, שזהו בחי' היבשה, והעבודה שבבחי' אמונה (ובהשגה גופא באופן של השגת השלילה בלבד) היא בבחי' ביטול המציאות, שזהו בחי' ים. ועפ"ז החידוש דקריעת ים סוף שאז הלכו בני ישראל ביבשה בתוך הים הוא, שגם בענינים שמבחי' ממכ"ע שיש בהם הבנה והשגה (יבשה), אבל עדיין אינם בבחי' ראי' ממש, יתוסף בהם ענין הראי' שלמעלה מהבנה והשגה (ים).

ד) **אמנם** לעתיד לבוא יהי' חידוש גדול יותר, שגם ענינים שהם למעלה מהבנה והשגה (כמים לים מכסים), היינו שאף שידוע שישנם מ"מ אינו משיג אותם, אלא מאמין באמונה פשוטה (ואף שאמונה זו פועלת על המעשה שלו בפועל, כמבואר בתניא⁴¹, מ"מ הרי היא למעלה לגמרי מהבנתו והשגתו), הנה גם ענינים אלו יבואו בהבנה והשגה (דעה את ה'). ואז יהי' ענין האמונה בדרגא נעלית יותר, כמבואר בלקו"ת ד"ה וידעת⁴² שכאשר באים להבנה והשגה בענין שהי' לפנ"ז בבחי' אמונה, אזי ענין האמונה הוא בבחי' נעלית יותר, ואח"כ נמשכת גם בחי' זו בהבנה והשגה וכו', וכן הלאה, באופן שילכו מחיל אל חיל⁴³, עד אין סוף. ועוד זאת, שכל זה יהי' גם למטה בארץ (מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים), החל מענין הארץ כפי' רז"ל⁴⁴ למה נקרא שמה ארץ משום

ג) **וממשיך** במאמר¹⁸: "והנה בלקוטי תורה (להאריז"ל) שם איתא דאדום וישמעאל [שזהו הגלות אחרי חורבן בית שני¹⁹] הן תרין ירכין, והן בחי' נו"ה דקליפה, ולכן עיקר העבודה בזמן הגלות הוא בבחי' נו"ה דוקא".

ומתחיל לבאר, "דהנה זמן הגלות הוא זמן ההעלם וההסתר, ואינו דומה לזמן הבית שהי' זמן הגילוי והאור, דא"ס האיר בגילוי, ולכן בזמן הבית היו נשמות ישראל בבחינת פנים בפנים, ופי' בפנים הוא בחי' פנים העליונים שהי' בבחינת פנימיות וגילוי וכו', משא"כ בגלות הוא בחי' הסתר פנים (היינו, שהפנים העליונים הם בבחי' הסתר, ואז העבודה היא בבחי' אחר כו'), דכתיב²⁰ ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא, וארז"ל (ירושלמי סנהדרין²¹) אין לך שעה קשה בעולם מאותה שעה שאמר הקב"ה למשה ואנכי הסתר אסתיר כו', ומשו"ז הוא ההסתר וההעלם ביותר, דאותותינו²² לא ראינו ואין אתנו יודע עד מה". ולהעיר, שענין זה הוא בעיקר בגלות הזה האחרון, גלות אדום וישמעאל, שאז החושך הוא כפול ומכופל כו'. דהנה, בנוגע לגלות בבל, משמע בע"ח²³ שלפי ערך שאר הגלויות ה"ה בבחי' גאולה. וגם בשאר הגלויות, מדי ופרס ויון, לא הי' החושך כ"כ כמו בגלות האחרון, משחרב ביהמ"ק. ועיקר החושך הוא דוקא בגלות זה האחרון, גלות אדום וישמעאל, שהן בחי' נו"ה דקליפה, למטה ביותר, ואז ההסתר וההעלם הוא ביותר.

וממשיך לבאר, שמצד ההעלם וההסתר שלא מאיר גילוי אלקות כו', "אין בנש"י ג"כ בחינת ביטול פנימי, וכמו שאנו אומרים בנוסח תפלת המוספין ביו"ט ואין אנו יכולים לעלות וליראות ולהשתחוות לפניך, דבשלמא מה שאין אנו יכולים לעלות וליראות ניחא כו', אבל מפני מה אין אנו יכולים להשתחוות. אך מבואר הפירוש בלקו"ת ד"ה מזמור שיר חנוכת הא"י²⁴, דבזמן ביהמ"ק, ע"י הראי' באלקות הי' בהם ההשתחוואה שהוא בחינת ביטול פנימי, אבל בזמן הגלות, להיות שאין אנו יכולים לעלות וליראות, עי"ז אין אנו יכולים להשתחוות, להיות בבחינת ביטול פנימי כו'".

(18) פ"ב (ע' 108).

(19) הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ תש"ט. ומוסיף: וראה ג"כ בס' הליקוטים להאריז"ל פ' תצא.
(20) וילך לא, יח.

(21) פ"י ה"ב.

(22) תהלים עד, ט.
(23) שער לו (שער מיעוט הירח) פ"ב.
(24) ברכה צח, ב.

(40) תניא שעהיוה"א פ"ט.

(41) פ"ט. ועוד.

(42) ואתחנן ז, ב ואילך.

(43) תהלים פד, ח. וראה ברכות בסופה.

(44) ב"ר פ"ה, ח.

(36) ראה בחינות עולם ח"ב פ"ב. עיקרים

מאמר ב' פ"ל. של"ה קצא, ב.

(37) ראה לקו"ת פקודי ו, ג.

(38) ראה מגילה ו, ריש ע"ב.

(39) דברי הימים"א כח, ט.

והענין בזה, כפי שממשיך לבאר²⁵ ש"השתחוואה הוא בפישוט ידיים ורגלים, דאז הראש והרגל הן שוין . . בהשוואה גמורה", שזהו ביטול פנימי שבא עי"ז ש"מבין ומשיג באמת ענין גדולת הוי' כו' שנקלט אצלו הענין ומאיר אצלו בגילוי כו', וממילא נעשה אצלו הביטול בבחי' פנימיות ממש כו'", שזהו ע"י עבודה מסודרת, תמידים כסדרם, שהיא בסדר והדרגה, היינו שבתחלה מתבונן כראוי במוחין שבראשו, ומזה נמשך למדות שבלב שעיקרם חג"ת, ועד שבא בלימוד התורה וקיום המצוות בפועל ממש. ובהקדים, שכיון שכל אחד מישראל שייך לעם חכם ונבון²⁶, הנה הן אמת שמצד בחי' הכתר שבו צ"ל עבודתו באופן הקדמת נעשה לנשמע, מ"מ לאח"ז צ"ל ההתבוננות בשכלו, כמ"ש²⁷ שמע ישראל גו', שמע לשון הבנה²⁸, ולפי אופן ההתבוננות נעשית התעוררות המדות שבלב, להיות ואהבת את ה' אלקיך ככל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך²⁹, שהו"ע עבודת האהבה, דלית פולחנא כפולחנא דרחימותא³⁰, ועד"ז שאר המדות, אהבה וענפי' ויראה וענפי'³¹, ומזה נמשך אח"כ בלבושי נשמתו, במחשבתו בדיבורו ובמעשיו, בלימוד התורה ובקיום המצוות ובעבודת התפלה.

אך בזמן הגלות (ובפרט כאשר בגלות עצמו יש ירידה אחר ירידה, עד לתכלית ההעלם וההסתר, אזי) אין אנו יכולים להשתחוות בבחי' ביטול פנימי, כי אם באופן של כריעה, ש"כריעה הוא ג"כ מה שמרכיץ ראשו, אמנם אין זה שראשו ורגלו שוין כלל, והיינו שהגם שמרכיץ ראשו, אבל נשאר על עמדו, והפי', דהגם שיודע ומשיג בשכלו כו' ומתבטל במקצת עכ"פ, אבל אין זה ביטול פנימי כלל, והיינו שאין הפנימיות בטל באמת, רק שמתבטל בחיצוניות כו'³².

ולכן עיקר העבודה בזמן הגלות הוא בבחי' נצח והוד דוקא. והענין בזה, כמבואר באגה"ק³³ שענין הנצח הוא לעמוד בנצחון נגד כל מונע ומעכב מעבודת ה' ומלדבקה בו כו', והיינו, "שיתגבר בעצמו בדרך נצחון, להיות שלם וחזק בקיום התומ"צ בפועל ממש, אף שאין לו בזה הרגש וחיות פנימי". ו"הנה העבודה השני' אשר בזמן הגלות היא

(25) פ"ג (ע' 109).
 (26) ואתחנן ד, ו.
 (27) שם ו, ד.
 (28) ראה תו"א בראשית א, א. לקו"ת פינחס פ, א. אוה"ת ר"פ עקב. ובכ"מ.
 (29) ואתחנן שם, ה.
 (30) ראה זהר ח"ב נה, ב. ח"ג רסז, א. לקו"ת שלח מב, ג.
 (31) ראה תניא פ"ג. פ"ט (יד, א).
 (32) ספ"ד (ע' 111).
 (33) סי ט"ז ד"ה להבין משל (קכג, ב).

יש ומציאות וירדה נשמתו לבירא עמיקתא, כדי למלא את השליחות דאתכפיא ואתהפכא חשוכא ומרירו ומטה לנהורא ומיתקא ומעלה. ויש גם אופן העבודה בבחי' ים, שבכללות הוא קו העבודה דתפלה, שענינה להיות כעבדא קמי מרי'²⁴, שהעבד כל מציאותו בטלה ואינה אלא מציאות האדון²⁵, עצמותו ומותו ית'. וזהו גם שתפלה הוא לשון חיבור²⁶, שמורה על התקשרות והתחברות עם העצמות עד שאינו מציאות כלל בלי מקורו (כמו הברואים שבים).

וענין החיבור דים ויבשה שבקרי"ס בעבודת האדם הוא, שהעבודה דתפלה שלמעלה ממדידה והגבלה (ים) תומשך גם בענינים של מדידה והגבלה (יבשה), והיינו, שגם בעת עסקו בקיום מצוות שהם במדידה והגבלה בכללותם, וכן בכל מצוה בפרט²⁷, הרי זה מיוסד על הקדמת קבלת עול מלכות שמים ומסירת נפש שבק"ש. ויתירה מזה, כמבואר בתניא²⁸ (בשיעור דאחרון של פסח בשנה פשוטה) שעסק התורה ומצוות כו' הוא ג"כ ענין מסירת נפש ממש כו'. ועד"ז לאידך גיסא, שגם העבודה דתפלה שלמעלה ממדידה והגבלה (ים) יש לה שייכות למדידה והגבלה (יבשה), כידוע²⁹ בביאור מארו"ל³⁰ המתפלל צריך שיהיו עיניו למטה ולבו למעלה, שצריך להיות קשור גם עם המטה כו'. וכמובן גם מזה שהתפלה היא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה³¹, שבסולם זה לא רק עולים השמימה, אלא גם יורדים בו ארצה, ועד שעושים דירה לו ית' בתחתונים³², בתחתון שאין תחתון למטה ממנו³³.

ג) וביאור הענין בפרטיות יותר, הנה יש אופן בעבודת ה' שהוא מתוך הבנה והשגה באלקות באופן שמבין ותופס ומשיג בכל הפרטים וכו', ועד שמתאחד ביחוד נפלא עם המושכל, דאף שהשגה זו היא רק בבחי' ממכ"ע, מ"מ הרי היחוד הוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו וכערכו נמצא כלל³⁴. וישנו אופן של עבודה מתוך אמונה עד לאמונה פשוטה (דכל ישראל הם מאמינים בני מאמינים³⁵), ועד שגם בענין

(24) שבת י, א.
 (25) ראה ד"ה ומקנה והמאמרים שלאח"ז — תרס"ו (ע' שח [תי' ואילך]).
 (26) ראה תו"א תרומה עט, סע"ד ואילך.
 (27) ראה סה"מ תרפ"ט ע' שנא. לקו"ש חט"ו ע' 138. וש"נ.
 (28) פמ"א (נח, א).
 (29) ראה לקו"ת פ' ראה כד, א. סהמ"צ להצ"צ כד, א. קונטרס התפלה פי"ג.
 (30) יבמות קה, ב.
 (31) ויצא כח, יב. זהר ח"א רסו, ב. ח"ג רמג, א. שו, ב. ת"ז תמ"ה.
 (32) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. ובכ"מ.
 (33) תניא פל"ו.
 (34) שם פ"ה.
 (35) שבת צז, א. ובכ"מ.

(בהמשך ההפטרטה¹⁴) מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים, שהארץ שהיא היבשה (כמ"ש¹⁵ ויקרא אלקים ליבשה ארץ) תהי' מלאה דעה כמו הים שמכוסה במים.

ב) ולהבין זה יש להקדים תחלה ביאור ענין ים ויבשה¹⁶ בסדר ההשתלשלות ובעבודת האדם. דהנה אמרו רז"ל¹⁷ כל מה שיש ביבשה יש בים, אלא שיש חילוק עיקרי בין הנבראים שביבשה לנבראים שבים, שהנבראים שביבשה הם נפרדים ממקור חיותם שהיא היבשה, כמאמר¹⁸ הכל הי' מן העפר [וגם לאח"ז, הרי הארץ היא מקור המזון, כמ"ש¹⁹ ארץ ממנה יצא לחם, שע"ז הוא קיום מין המדבר ומין החי (חוץ ממין החי שבים) ומין הצומח], ואדרבה, שלימות מין המדבר והחי היא דוקא כשנפרדים ממקורם, ואפילו מין הצומח, הרי שלימותו היא שיהי' עץ (ועד"ז בירקות ועשבים כו') פרי עושה פרי למינו²⁰ [כפי שהי' לפני החטא שכל האילנות היו עושים פירות²¹], היינו שיצמיח פרי שאח"כ יהי' נפרד ממנו. משא"כ הנבראים שבים הם מקושרים תמיד למקורם, וכמו הדגים שמיד כשפורשים מן הים בטלה חיותם ומציאותם²². וכשם שבעוה"ז התחתון יש חילוק בין הנבראים שבים לנבראים שביבשה, כך הוא גם בכללות סדר ההשתלשלות, בכללות העולמות, שיש בהם ב' בחינות, עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא, שהנבראים שבעלמא דאתכסיא הם כמו הדגים שמרגישים תמיד את מקור חיותם, ומיד כשנפרדים ממנו מציאותם מתבטלת. אך אצל הנבראים שבעלמא דאתגליא, המקור המחי' ומקיים ומהווה אותם הוא בהעלם והסתור, ובגילוי היא הישות והמציאות שלהם כו'.

ועד"ז יש גם בעבודת האדם ב' אופני עבודה, העבודה בבחי' יבשה והעבודה בבחי' ים, שב' האופנים הם בענינים של טוב ומצוה, אלא שאופן העבודה בבחי' יבשה הוא שנרגש שהעבודה היא בכח עצמו (של העובד), וכמו בלימוד התורה, דתורה לא בשמים היא²³, וכן בקיום המצוות, שהם בדברים גשמיים דוקא, בכח גשמי ועשי' גשמית, שדוקא עי"ז ממלא האדם את שליחותו ותכלית בריאתו בעולם, שנברא להיות

14 ישע"י שם, ט.

15 בראשית א, י.

16 ראה לקו"ת שם יד, ב. שער האמונה

פנ"ב (פד, א). סה"מ תרפ"ז שם.

17 חולין קכז, א.

18 קהלת ג, כ.

19 איוב כח, ה.

20 בראשית א, יא.

21 ב"ר ספ"ה.

22 ראה ברכות סא, ב. ע"ז ג, ב.

23 ב"מ נט, ב.

העבודה בהודאה (בבחי' הוד), וכמ"ש באגה"ק (הנ"ל) וכן להשתחוות ולהודות לה' אשר מחי' ומהוה את הכל (בחי' ממכ"ע), והכל בטל במציאות אצלו (בחי' סוכ"ע) וכולא קמי' כלא חשיב וכאין ואפס ממש, ואף שאין אנו משיגים איך הוא כו', אעפ"כ מודים אנחנו בהודאה אמיתית שכן הוא באמת לאמיתו". וממשיך לבאר, שהודאה בכלל היא ביטול, אמנם בביטול זה יש ב' מדריגות, שהו"ע השתחוואה וכריעה (כנ"ל), שענין הכריעה הוא שאינו משיג הענין ואינו מאיר בנפשו כו', ואעפ"כ עובד עבודתו בקיום התומ"צ כו' באופן של הודאה. ובזה גופא יש אופן שההודאה היא לפי שיודע ומבין שזה שמודה לו הוא גדול ממנו בחכמתו ובבינתו ובדעתו, ולמטה מזה, כאשר אינו שייך גם לידיעה זו, ומ"מ מודה, שזהו בחי' הוד שבהוד, הודאה שבהודאה³⁴. אך גם הודאה זו יש בכחה לפעול שהנהגתו בנוגע למעשה בפועל תהי' כדבעי, וזהו אופן העבודה שבזמן הגלות כו'.

ד) וממשיך במאמר³⁵: "והנה נצח והוד הגם שהן לבר מגופא, מ"מ שרשן הוא למעלה מבחי' המדות דחו"ג, וגם מבחי' המוחין כו', וכמ"ש³⁶ וגם נצח ישראל לא ישקר גו' כי לא אדם הוא להנחם, והיינו דבחי' הנצח שרשו מבחי' כי לא אדם הוא, דאדם הוא בחינת שכל ומדות, וכמו"כ למעלה הוא בחי' אדם העליון שהם בחי' המוחין והמדות עליונים כנודע, אבל בחינת כי לא אדם הוא היינו בחינת אוא"ס שלמעלה מבחינת אדם העליון, והיינו בחי' הכתר בכלל שלמעלה מע"ס כו'". ובאמת הנה גם בספירת הכתר יש בחי' אדם, אלא שזהו בחי' חיצונית הכתר, שממנו נשתלשלו הספירות. וזהו שנקרא אריך אנפין, היינו שיש בו בחי' אנפין, אלא שהם בבחי' אריך. אך אמיתיות ענין כי לא אדם הוא בבחי' פנימיות הכתר, בחי' עתיק יומין, שנעתק גם מבחי' אריך אנפין. וממשיך לבאר³⁷, שכשם שהנצח לא ינחם, והיינו דשרש מדת הנצח הוא מפנימיות הכתר, הנה כמו"כ בחי' ההוד ג"כ שרשו מבחי' פנימיות הכתר. ומבאר³⁸, שזהו מ"ש³⁹ הוד והדר לבשת עוטה אור כשלמה, ופי' עוטה אור הוא בחי' החכמה שנק' אור כו', וא"כ מ"ש לפנ"ז הוד והדר לבשת, זהו למעלה יותר מבחי' חכמה, והיינו בחי' כתר, ובכתר גופא הנה הדר הוא התגלות הארה מבחי' הוד, וזהו בחי' א"א,

34 ראה סידור (עם דא"ח) שער הלי"ג

37 פ"ז (ע' 114).

38 פ"ז (ע' 117).

39 תהלים קד, ב.

בעומר שג [תמד], ג ואילך.

35 פ"ה (שם).

36 שמואל"א טו, כט.

שהוא בחי' לבוש שבו ועל ידו נמשך ומאיר בחי' עתיק, אבל הוד זהו בחי' עצמות עתיק. ונמצא דשרש ההוד הוא בבחי' פנימיות הכתר.

וְזוּהִי הנתינת כח לעבודה בזמן הגלות, שעם היות שרבו ההעלמות וההסתרים במאד, ולא בנקל כ"כ להתעורר באהבה ויראה ע"י התבוננות בטו"ד כו', מ"מ יעבוד עבודתו בבחי' הודאה, שאינה בבחי' השגה כלל, כי אם מה שמודה כו', ועד להודאה שבהודאה כו', וכן יתגבר בעצמו בדרך נצחון, וכמו מדת הנצחנות כפשוטה, דמה שרק יסבירו לו וכו' לא יכניע עצמו לפי שזהו ענין של נצחנות. וכמבואר בארוכה במאמרי ההילולא⁴⁰, שענין הניצוח מושרש בעצם הנפש, וכמשל המלך שיש לו הון יקר שאצרו אבותיו והי' כמוס וחתום מעין כל רואה, הנה בעת ניצוח המלחמה הוא מבזבז כל האוצרות וכו'. וכך צ"ל עבודת ישראל בזמן הגלות בבחי' התגברות וניצוח כו', שמחליט בתוקף ובהחלטה גמורה ותקיפה להיות חזק בלימוד התורה וקיום המצוות, ולא להתחשב עם שום מונע ומעכב, ואל יבוש מפני המלעיגים, ובדוגמת העבודה בבחי' הכתר, הקדמת נעשה לנשמע, אלא שנמשך בענפי המדות שלבר מגופא, ועד שנמשך במחדו"מ שלו.

(ה) **יַעֲזִי** העבודה בזמן הגלות בבחי' נצח והוד ששרשם בבחי' פנימיות הכתר, באים אל הגאולה העתידה, שאז יהי' הגילוי דפנימיות הכתר, כמבואר בפע"ח⁴¹ שכל הגילויים עכשיו, אפילו בדרגות הכי נעלות כו', אינם מגיעים אלא לבחי' חיצוניות עתיק המתלבש בבחי' אריך, ולעת"ל יתגלה בחי' פנימיות עתיק. וגילוי זה הוא ע"י מעשינו ועבודתנו בזמן הגלות⁴², שזוהי העבודה דעתה בבחי' מעשה וכפי' (מעשה מלשון מעשין על הצדקה⁴³), ובבחי' עבודת עבד (כמבואר מעלתה בדרושים המבארים ענין עבודת עבד⁴⁴), שזהו בחי' נו"ה הנ"ל. ועי"ז קאתי מר דא מלכא משיחא, משיח צדקנו, שהוא בחי' היחידה⁴⁵, ונלמד מפיו סודות התורה, עד לגילוי בחי' פנימיות עתיק, במהרה בימינו ממש.

(40) המשך באתי לגני היש"ת פי"א ואילך (סה"מ היש"ת ע' 131 ואילך).
 (41) שער הק"ש פט"ו.
 (42) תניא רפ"ז.
 (43) ב"י לטור יו"ד סרמ"ח. וראה סה"מ (44) ראה המשך תרס"ו ע' שח [תי] ואילך.
 (45) ראה רמ"ז לזוהר ח"ב מ, ב. ח"ג רס, ב. סה"מ תרל"ה ח"א ע' רסו. תרח"ץ ע' ר. תרצ"ט ע' 207. קונטרס ענינה של תורת החסידות ס"ה (תו"מ חמ"ה ס"ע 261 ואילך).
 תרצ"ט ע' 191.

בס"ד. אחרון של פסח, ה'תשמ"ב

(הנחה בלתי מוגה)

וְנַחֲה עליו רוח הוי' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'. הנה כתוב זה קאי על משיח צדקנו, עליו נאמר לפנ"ז¹ ויצא חוטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה, ולכן מדובר בהמשך הכתובים אודות מצב העולם כפי שיהי' בביאת משיח צדקנו. ופסוקים אלו נקבעו בהפטרת אחש"פ, לפי שאחש"פ קשור עם משיח, כמבואר בדברי רבותינו נשיאינו, ועד למנהג ותקנת הבעש"ט לאכול ביום זה סעודתו של משיח³. וידוע הדיוק (בד"ה זה דשנת תרפ"ד⁴), שצריך להבין כללות ענין השייכות של הגילויים דלע"ל אל אחרון של פסח, דאז דוקא מזכירין עניני הגילויים דמשיח, דלכאורה, אחרי הגילוי דקר"ס (בשש"פ) דבני הלכו ביבשה בתוך הים⁵, שהם גילויים נעלים מאד [וכמבואר בלקו"ת⁶ שזהו גילוי אצילות בבי"ע, ויתירה מזה, כמבואר בשער האמונה⁷ שהוא גילוי מבחי' שלמעלה מהצמצום כו', וגילוי זה הי' באופן דזה א"ל ואנוהו⁸, שכל אחד מראה באצבעו ואומר זה⁹, עד שאמרו רז"ל¹⁰ ראתה שפחה על הים מה שלא ראה גדול שבנביאים], מהו ענין הגילוי דאחרון של פסח, ועוד יותר, שהוא יו"ט הבא מהגלות דוקא [שהרי אחרון של פסח הוא יו"ט שני של גליות דשביעי של פסח], וביום הזה דוקא מזכירים סדר ועניני הגילויים דימות המשיח [שעליהם נאמר¹¹ כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, היינו, שהגילויים דלע"ל יהיו נפלאות אפילו בערך הנפלאות דיצי"מ¹², כולל גם האותות ומופתים (נפלאות) דקר"ס, שאז הי' סיום המורא דמצרים, כמ"ש¹³ וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, אף שהגילויים דקר"ס היו גילויים נעלים ביותר כנ"ל]. ויש להוסיף עוד דבר פלא בזה, שלע"ל יהי' היפך הענין דקר"ס, דבקר"ס כתיב הלכו ביבשה בתוך הים, היינו שהים נהפך ליבשה, משא"כ לעת"ל כתיב

(1) ישעי' יא, ב.
 (2) שם, א.
 (3) ראה ספר השיחות תרח"ץ ע' 31.
 (4) תשי"ב ע' 109 ואילך. "היום יום" כב ניסן. ועוד.
 (5) סה"מ תרפ"ז ע' קסג ואילך.
 (6) בשלח יד, כט, טו, יט.
 (7) צו טז, ד ואילך.
 (8) פט"ז ואילך.
 (9) שם טו, ב.
 (10) ראה פרש"י עה"פ.
 (11) מכילתא — הובא בפרש"י שם.
 (12) מיכה ז, טו.
 (13) ראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תפו ואילך). ועוד.
 (14) בשלח יד, ל.